रवि शाक्य, इखाछँ, यल

सर्व प्रकारं जगतो हिताय

अन्तिम अग्नि संस्कार क्रिया

(दीपय् यायेगु क्रिया)

नेपाल परम्परागत बौद्धधर्म संघ

२०६२

सर्व प्रकारं जगतो हिताय

अन्तिम अग्नि संस्कार क्रिया

(दीपय् यायेगु क्रिया)

निर्देशक

श्रद्धेय पूज्य गुरुवर डा. नरेशमान वज्राचार्य

सम्पादक

श्री राजभाइ वज्राचार्य

श्री चक्रराज वज्राचार्य

श्री माणिकरत्न शाक्य'मणीश'

प्रकाशक

नेपाल परम्परागत बौद्धधर्म संघ

नःबही, यल ।

दाता

संखरत्न वज्राचार्य

महापाः, यल ।

प्रकाशक :
नेपाल परम्परागत बौद्ध धर्म संघ
नःबही, यल ।
फोन नं. ५५५३१२९

पिथनागु दिं :
बु.सं. २५४९
ने.सं. ११२५
बि.सं. २०६२
ई.सं. २००५

लसता : गुंलाया लसताय्

© नेपाल परम्परागत बौद्ध धर्म संघ

मुद्रक : सुभाञ प्रिन्टिङ्ग प्रेस, नःबही, यल
फोन : ५५३३१६१

पिकाकःया थःगु खँ

नेवाः बौद्ध समाजय् सिइधुंका याइगु अन्तेष्टि किया थःथःगु हे ढंगं यानावयाच्वंगु दु । अप्व धैथें थ्व कियापाखे अनभिज्ञ खनेदु । थ्व हे खँयात वाःचायेका यल हःखाया छथ्व जिज्ञासु सिइगुथि पुचलं पूज्य गुरुवर डा. नरेशमान वज्राचार्यजुयात थ्व कियाया बारे कनाबिज्यायेत अनुरोध याना बिज्याःगु जुल । इमिगु अनुरोधयात स्वीकार यासें वसपोल गुरुं नं थौया वर्तमान अवस्थाय् सहि ढंगं थुगु कियाया बारे बौद्ध समुदाय् दुने फैले यायेफत धाःसा लिपा जुया वइगु विकृतिपाखें बचे याये फइ धैगु खँयात महशुस यासे शिष्यपिं राजभाइ वज्राचार्य, चक्रराज वज्राचार्य व माणिकरत्न शाक्य "मणीश" पिन्त निर्देशन बियाः तत्सम्बन्धी सफूत अध्ययन याकाः थुगु चिकिचाधंगु निर्देशिका दयेका बिज्यात ।

पूज्य गुरुवर डा. नरेशमान वज्राचार्यजुया निर्देशनय् तयार जूगु थुगु निर्देशिकायात सफूया रुपय् प्रकाशन यायेफत धाःसा अन्त्येष्टि कियाय् बौद्ध जनसमुदाय दथ्वी दयावयाच्वंगु थी थी कथंया शंका उपशंका याउँक हे निवारण यायेफइ धैगु मतिइ तयाः नेपाल परम्परागत बौद्ध धर्म संघपाखें थुगु सफू प्रकाशन यानागु जुल । थुगु सफू प्रकाशनया नितिं आर्थिक ग्वहालि याना बिज्याःम्ह नेपाल परम्परागत बौद्धधर्म संघया दुजः नापं लोकेश्वर पूजाया कजि भाजु शंखरत्न वज्राचार्यजुयात नं यक्व यक्व सुभाय् बियाच्वना । वसपोलं थुगु सफू वसपोलया दिवंगत पिता इन्द्ररत्न वज्राचार्य व माता नानीमाया वज्राचार्यया नामं प्रकाशन याःगु जुल । अन्तय् थुगु सफू प्रकाशनपाखें संसारय् च्वंपिं सकल प्राणीपिनि उद्धार जुइमा धका कामना यानाच्वना । अस्तु

नेपाल परम्परागत बौद्ध धर्म संघ

नःवही, यल, फोन ल्याः ५५५३१२९

दाताया नुगः खँ

नेपाः दे बुद्धधर्म व बौद्ध संस्कृति बांलाक चलेजुया वयाच्वंगु थाय् खः । थन थाय् थासय् बहाबही, बुद्ध व बोधिसत्वपिंगु मूर्ति स्थापना यानातःगु दु । थन स्थापना यानातःगु बहावही, बुद्ध व बोधिसत्वपिंगु पूजा वनेगु चलन न्हापां निसें न्ह्यानावयाच्वंगु खनेदु । अथेहे थनया बौद्धजनपिन्सं नं बुद्धधर्मयात अनुसरण यानाः धर्मानुकुल जीवन न्ह्याकावयाच्वंगु दु ।

नेपाल परम्परागत बौद्धधर्म संघपाखें नं बुद्ध व बोधिसत्वपिंगु महिमायात लुमंकाः, थनया बौद्धजनपिन्त बोधिचर्या अभ्यास याकेगु नापं युवावर्गपिन्त बुद्धधर्मप्रति उन्मुख यायेगु तातुनाः थाय् थासय् वनाः लोकेश्वर पूजा, पाठ व ध्यानया ज्याभ्व न्ह्याकावयाच्वंगु जुल । थुगु ज्याभ्व श्रद्धेय गुरुवर डा. नरेशमान वज्राचार्यजुया धर्माधिकारत्वय् न्ह्यानावयाच्वंगु खः । लोकेश्वर पूजा वनेगु भ्वलय् यल हःखास्थित लोकेश्वरया थाय् पूजा याःवंगु जुल । अन वसपोल गुरुं लोकेश्वरया आदर्श नापं नेवाः बौद्ध समाजय् दुथ्यानाच्वंगु संस्कारत मध्ये छगू महत्वपूर्णगु संस्कार दीवंगत जुइधुंका दीपे याइगु **अन्तिम अग्नि संस्कार** क्रियाया वारे सप्रमाण व्याख्या यानाविज्यात । वसपोलं कनाः विज्याःगु खँ थौकन्हेया परिस्थितिइ तःसकं महत्वपूर्ण जूगु जित महसुस जुल छायधाःसा थौकन्हेया बौद्ध समाजय् बौद्ध धर्मानुयायीपिं अप्वसिनं सिइधुंका दीपय् याइगु क्रियायात परम्पराया रुपय् जक यानावयाच्वंगु खनेदु । थुकिया कारण थुइका यानावयाच्वंगु खनेमदु उकिं थौकन्हेया थुगु परिस्थितिइ वसपोलं कनाबिज्याःगु महत्वपूर्ण खँयात प्रवचनय् जक सिमित मयासे सफूया रुपय् छापे याना पिकायेमाःगु जित अनुभूति जुल । थुकियात

सफूया रुप बिइफत धाःसा **अन्तिम अग्नि संस्कार**या तथ्यवारे मसिया च्वंपिं यक्वसित थुकिया बारे सिइकेगु अवसर प्राप्त जुइ अथेहे विधिवत रुपं अग्नि संस्कार याये मसयाच्वंपिन्त नं मार्गदर्शन जुइगु ज्वलंया रुपय् जूवनी धैगु मतिइ तयाः जि थः पिता इन्द्ररत्न वज्राचार्य व माता नानीमाया वज्राचार्यया नामं थुगु प्रवचनयात सफूया रुपय् पिकायेगु इच्छा प्वंकागु जुल। थ्व जिगु मनसाय् पूवंकेया निति आवश्यक निर्देशन विया ग्वहाली याना विज्याःम्ह गुरुवर डा. नरेशमान वज्राचार्यजु प्रति यक्व कृतज्ञ जुयाच्वना । अथेहे गुरुया निर्देशन अनुरुप सम्पादन यानाः ग्वहाली यानाबिज्याःपिं भाजु माणिकरत्न शाक्य"मणीश", भाजु राजभाइ वज्राचार्य व भाजु चक्कराज वज्राचार्यपिन्त नं यक्व सुभाय देछाया च्वना। थुगु सफू प्रकाशन यानागु पाखें संसारय् च्वंपिं सर्वसत्व प्राणीपिनिगु उद्धार जुइमा धका कामना यानाच्वना। भवतु सर्व मंगलम्।

शंखरत्न वज्राचार्य

महापाः, यल।

धलः पौ

क.सं.	विषय	पौ ल्याः
	पिकाकःया थःगु खँ	
	दाताया नुगः खँ	
१.	परिचय	१
२.	दीपय् यायेगु क्रियाविधि	२
३.	दीपय् यायेगु क्रियाया औचित्य	५
३.१.	मृत शरीरय् पौगां फायेकेगु	५
३.२.	सिइबाजं थाकाः सिथं यंकेगु	६
३.३	मृतकया शिर उत्तर दिशाय् लाकाः सिँपय् तयेगु	७
३.४.	म्हय्था व ख्वयावःपिन्सं लःत्वंकेगु	७
३.५.	मिं तइम्हसिनं सिइम्हयात न्ह्यखतं व अःखतं चाहुलेगु	८
३.६.	मिं तइम्हसिनं लःत्वंकेगु	१२
३.७.	मृतकया शरीरय् मिँ तयेगु	१३
३.८.	दुर्गति परिशोधन धारणी ब्वनेगु	१४
३.९.	प्रेत मूर्ति दयेकेगु	१६
३.१०.	मृतक शरीरयात चतुर्महाभूतय् विलीन यायेगु	१८
३.११	अस्थिधातु तयाः फिया चैत्य दयेकेगु	१८
४.	निष्कर्ष	२२
५.	सन्दर्भ ग्रन्थ	२३
६.	परिशिष्ट	२४

१.अन्तिम अग्नि संस्कार परिचय

बुद्ध जन्मभूमि नेपाः देशय् प्राचीनकालंनिसे बुद्धधर्म बांलाक प्रचार प्रसार जुयावयाच्वंगु दु । नेपाः देशय् नं विशेष याना स्वनिगः दुने च्वंपिं बौद्धजनतय्सं श्री स्वयम्भू धर्मधातु वागीश्वरयात मूल आधार माने यानाः, थी थी कथं विहार चैत्य, धर्मधातु मण्डल आदि स्थापना यानाः, बुद्धधर्म व बौद्ध संस्कृतियात न्ह्याका वयाच्वंगु दु । थुकथं बौद्ध संस्कृतियात न्ह्याका वनेगु भ्ववलय् थनया बौद्धजनपिन्सं जीवनया हरेक कर्मकाण्ड बुद्धधर्म अनुरुप यानावयाच्वंगु दु। गुकिंयाना थनया बौद्धजनपिनिगु जीवन प्राचीनकालं निसें बुद्धधर्मया लिधँसाय् न्ह्यानावयाच्वंगु जुल ।

नेपालमण्डलया बौद्धजनपिन्सं बुद्धधर्मयात थःगु हे जीवनय् साक्षात्कार यायेगु भावनां दयेकाथकूगु कर्मकाण्डप्रति थौकन्हेया युवावर्गपिंगु उलि यक्व मन क्वसाःगु खनेमदु । थथे जूगुया मूकारण गुलिसिनं थुकिया आधारयात मसियासा गुलिसिनं थुकिया महत्वयात मसिया खः । गुकिंयानां अप्व धैथें कर्मकाण्डत परम्पराया रुपय् जक न्ह्यानावयाच्वंगु खनेदु । थुकथं परम्पराया रुपय् जक न्ह्यानावयाच्वंगु कर्मकाण्डत मध्यय् सिइधुंका याइगु कर्मकाण्ड अर्थात मृत्यु उपरान्त दीपय् याइगु क्रिया छगू नं खः । अथेजूगुलिं थ्व दीपय् याइगु संस्कारया महत्वयात वाः चायेकाः श्रद्धेय गुरु डा. नरेशमान वज्राचार्यजुया निर्देशनय् यलय् याइगु अग्नि संस्कार कियाया लिधँसाय् "**अन्तिम अग्नि संस्कार किया**" यात विश्लेषणयासे सप्रमाण प्रस्तुत यायेगु कुत यानागु जुल ।

२.दीपय् यायेगु क्रियाविधि

१. दीप वा घाटय् थ्यनेवं सिँपं जवं स्वचा चाहुलाः सीम्हया शिर उत्तर दिशा लाकाः कूटा सिँपय् दिके ।

२. कूटा लिकाये ।

३. म्हय्था (क्वबिया वःपिं) तय्सं सीम्हयात लःत्वंके ।

४. ख्वया वःपिन्सं थकालीकथं सीम्हयात लःत्वंके ।

५. अन्तय् मिँ तइम्हसिनं सीम्हयात जवं स्वचा खवं स्वचा चाहुला लःस्वकः त्वंके ।

वाक्य -
यावन्त सर्वसत्वाः सत्व संग्रहेण संगृहीता
अण्डजा वा जरायुजा वा संस्वेदजा वा
उपपादुका वा रुपिणो वा अरुपिणो वा
संज्ञिनो वा असंज्ञिनो वा नैव संज्ञिनो ना संज्ञिनो वा
याःवन् कश्चित्सत्व धातुः प्रज्ञप्यमानः प्रज्ञप्यते ते
च मया सर्वेऽनुपधिशेषे निर्वाणधातौ परिनिर्वापयितव्याः ॥
ओ पद्मे पद्मे महापद्मे पद्मगर्भे दिवंगत (अमुक) नाम घ्येयस्य
सुखावत्यां लोकधातावनुगच्छन्तु स्वधा ॥

६. मिँप्वालय् नस्वा, कपू श्रीखण्ड आदि नस्वावःगु वस्तुत तयाः मिँतइम्हसिनं स्वचाः चाहुला सीम्हया छ्यँनय् मिँ तयेके ।

७. सनां वःपिं दक्वसिनं दुर्गति परिशोधन धारणी ब्वनाच्वने ।

वाक्य -

ओँ नम सर्व्वदुर्गति परिशोधनराजाय तथागतायार्हते सम्यक् संबुद्धाय ॥ तद्यथा ॥ ओँ शोधने शोधने सर्व्वपापविशोधने शुद्धे विशुद्धे (दिवंगत अमुक नाम ध्येयस्य) सर्व्वकर्मावरणविशुद्धे स्वाहा ॥

८. सनांवंपिं तीर्थय् ख्वाःसिलाः लिहाँवये ।

९. गुथियारतय्सं सी उनावयवं छेँ जःपिन्त खवर बिये ।

१०. भष्म (नौ) लखं स्यानाः, मनू ज्यानाः, हथं मिखा, कौ म्हुतु, कपा क्वेँ, ल्हाः क्वेँ, तुति क्वेँ यथा स्थाने तयाः प्रेतमूर्ति दयेका उकी कुशा लप्ते पुजाभः तया मिँ तःम्हसिनं पूजा याये ।

प्रेतमूर्ति पूजा यायेगु वाक्य -

ओँ सर्ववित् वज्रगन्धे स्वधा । (सिन्ह तिके)
ओँ सर्ववित् वज्रपुष्पे स्वधा । (स्वां छ्याये)
ओँ सर्ववित् वज्रधूपे स्वधा । (धुं क्यने)
ओँ सर्ववित् वज्रदीपे स्वधा । (मत क्यने)
ओँ सर्ववित् वज्रनैवद्ये स्वधा । (नैवद्य छ्याये)

११. पूजा यायेधुंका प्रेतमूर्ति तीर्थय् चुइका छ्वये वा प्रेतमूर्ति तीर्थया लखं चुइका छ्वये ।

१२. अस्थिधातु (नौ) तयाः फिया चैत्य दयेका तिं कथि स्वपु चिनाः तुयुगु छत्रं चैत्यय् कुयेका पूजा याये ।

वाक्य -

ओं वज्रगन्धे स्वाहा । (सिन्ह तिके)
ओं वज्रपुष्पे स्वाहा । (स्वां छाये)
ओं वज्रधूपे स्वाहा । (धुं क्यने)
ओं वज्रदीपे स्वाहा । (मत क्यने)
ओं वज्रनैवद्य स्वाहा । (नैवद्य छाये)

१३. पुँइ तयाः पुइ हायेके, सा दुरुं लुनाः थल भ्वःपुइकाः छेँय् लिहाँ वये ।

१४. छेँय् बलिं पियाः दुकाये ।

॥ थुलि दीपय् यायेगु कियाविधि जुल ॥

३. दीपय् यायेगु क्रियाया औचित्य

नेवा बौद्ध समाजय् न्ह्यानावयाच्वंगु थी थी कर्मकाण्डत मध्य मृत्यु जुइधुंका दीपय् याइगु अग्नि संस्कार क्रिया छगू नं खः। थौकन्हे थुगु क्रिया परम्पराया रुपय् जक न्ह्यानावयाच्वंगु खनेदु। थन थुगु क्रियाया औचित्ययात वाःचायेका मृत्यु परान्त मृतकयात पौगां फायेकेगु निसें कयाः अस्थिधातु तयाः फिया चैत्य दयेकेगु विषययात तक्क कयाः सप्रमाण विश्लेषण यायेगु कुतः यानागु जुल।

३.१ मृत शरीरय् पौगां फायेकेगु

नेवाः बौद्ध समाजय् दुने च्वंम्ह सुनं व्यक्तिया जव मृत्यु जुइ वया थःथितिपिन्त मृत्यु जूगु खवर कंके छ्वइ। थः स्यान्यापिं व्यक्तिपिन्सं पौगा ज्वना वयाः पौगां फायेक वइ। गुलिसिनं छेँय् वयाः, गुलिसिनं दीपय् वयाः पौगां फायेकः वइ। थथे पौगां फायकवःगु धैगु मृत्यु जुम्ह व्यक्तियात सम्मान स्वरुप गां फायेकवःगु खः।

थौंकन्हे पौगां फायेक वइवले पौगाया प्रतीक स्वरुप चीपुगु कपाचय् कापतं भुनातःगु छकू टुक्रा कापतं जक फायकः वइ तर बुद्धकालय् भगवान बुद्धयात पौगाया रुपय् कपाय् सहितगु तःतःपूगु गां हे फायेकूगु जुयाच्वन। बौद्ध ग्रन्थ दीघनिकाय सफुतिइ उल्लेख जुयाच्वंगु कथं भगवान बुद्ध महापरिनिर्वाण जुयाविज्यायेधुंका वसपोलया शरीर दर्शन याःवःपिं कुसीनाराया मल्लपिन्सं आयुष्मान आनन्दयाके बुद्धया शरीरयात गुकथं सम्मान यायेमाः धकाः न्यंवले आयुष्मान आनन्दं धयाबिज्यात - *"वाशिष्ठपिं ! चक्रवती राजाया शरीरयात थें न्हापां न्हूगु वस्त्रं (अहतेन वत्थेन) हिनेमाः अनंलिपा पवित्रगु*

कपाय तयाः न्हूगु वस्त्रं हिनेमाः थुकथं न्यासःपु कपाय व वस्त्रं हिनां..... च्याकेमाः" कुसीनाराया मल्लपिन्सं आयुष्मान आनन्दं धयाविज्याःथें हे बुद्धया शरीरयात न्यासःपु कपाय् व वस्त्रं हिंगु जुल। कुसीनाराया मल्लपिन्सं भगवान बुद्धयात सम्मान स्वरुप याःगु थ्वहे घटनायात अनुकरण यानाः थौंतक्क नं नेवा बौद्ध समाजय् मृत्यु उपरान्त पौगां फायेकेगु परम्परा न्ह्याना वयाच्वंगु जुइमा धकाः विश्वास यायेफु।

३.२ सिइबाजं थाका सिथं यंकेगु

सिइबाजं थाकाः सिथं यंकेगु नं नेवा समाजय् दया वयाच्वंगु प्राचीन परम्परा खः। नेवाः बौद्ध समाजय् सिइबाजं कथं **काः, नाय् खिं व छुस्या** थाना सिथं यंकी।

भगवान बुद्धया महापरिनिर्वाण जूवले नं ससम्मान स्वरुप थी थी बाजं थाकाः सिथं यंकूगु खँ बौद्ध ग्रन्थय् उल्लेख जुयाच्वंगु दु। भगवान बुद्धया महापरिनिर्वाण लिपा नं वाजं थाकाः नगर चाहिका थी थी स्वां छानाः धुं धुपाय् च्याकाः न्ह्यन्हु तक्क पूजा यानाः वसपोलया शरीरयात सिथं यंकूगु जुयाच्वन। थथे यंकूवलय् नगरया उत्तरद्वारं यंका उत्तरद्वारं हे दुतहयाः नगरया मध्य भागय् जुकाः हाकनं पूर्व द्वारं पितयंकाः मुकुटवन्धन धाःगु थासय् दाहसंस्कार याःगु खः। बुद्धया जीवनकालय् मरणोप्रान्त बाजं थाकाः नगर चाःहिकाः सिथं यंकूगुया हे स्मरण कथं भीगु बौद्ध समाजय् नं बौद्ध विहारय् आजु जुयाच्वंपिं व्यक्तिपिंगु मृत्यु जुइवले सिइ वाजं थाका छत्रं नं कुइका सिथं यंकेगु परम्परा न्हयानावःगु खनेदु अथेहे सर्व साधारण व्यक्तिपिंगु मृत्यु जुइबले नं काः वाजं थाकाः सिथं यंकेगु परम्परा दु।

३.३ मृतकया शिर उत्तर दिशाय् लाकाः सिँपँय् तयेगु

नेवाः बौद्धसमाजय् जव सुनं छम्ह बौद्ध व्यक्तिया मृत्यु जुइ वयात सिथँ यंका दीपय् थ्यंका स्वचा हिइकाः सिँपँय् तइ । थथे सिपँय् तयेवलय् गुगु दिशाय् स्वका तयेगु खः ? थ्व सकसिगु मनय् वइगु न्हचसः खः । नेपालमण्डलय् दुने नं येँ, यल व ख्वपय् मृतकयात सिँपँय् तयेबलय् गुखे स्वकाः तयेगु धैगु निश्चित नियम मदु । गुलिसिनं पूर्व स्वका तइसा गुलिसिनं पश्चिम व उत्तर स्वकाः तइ । धात्थें छु दिशा स्वकाः तयेमाःगु खः थ्व छगू अनुसन्धानया विषय खः ।

बौद्ध ग्रन्थ दीघनिकाय सफुतिइ उल्लेख जुयाच्वंगु कथं भगवान बुद्धं थः परिनिर्वाण जुइत्यंगु इलय् आयुष्मान आनन्दयात धयाबिज्यात । *"आनन्द ! यमक शालवृक्षया दथुइ जिगु नितिं उत्तर शिर लाका आसन (सिंह शैय्या) दयेकि"* । आयुष्मान आनन्दं नं बुद्धं धयाबिज्याःथें उत्तर फुसलाका आसन *(सिंह शैय्या)* दयेकाबिज्यात, लिपा बुद्ध वहे आसनय् च्वनाः जव तुतिया द्यने खव तुति तयाः स्मृतिसम्प्रजन्य जुयाः ग्वतुलाः महापरिनिर्वाण जुयाबिज्यात । भगवान बुद्ध स्वयं थःगु आदेश अनुसार आसन दयेके बियाः उत्तर फुसलाका परिनिर्वाण जुयाविज्याःगुलिं बुद्धधर्मया धर्म्मानुयायीपिन्सं नं थुकेयात हे अनुसरण यानाः मरणया अवस्थाय् व मरणोप्रान्त मृतकयात सिपँय् थ्यनेवले नं उत्तर दिशाय् शिरलाकाः तयेगु उपयुक्त जूगु खनेदु ।

३.४ म्हय्था व ख्वया वःपिन्सं लः त्वंकेगु

मृतकयात सिँपँय् तयें धुंका दक्वसिवे न्हापां क्वबिया वःपिं म्हय्थापिन्सं लः त्वंकी अनंलिपा ख्वया वःपिं थः जहान परिवारपिन्सं छ्वसि कथं लः त्वंकी । थथे लः त्वंकेगुया ल्यूने छखे श्रद्धाया भावना सुलाच्वंगु दुसा मेखे मृत्यु जूगु परिक्षण यायेगु प्रविधि सुलाच्वंगु खनेदु ।

सुनं व्यक्तिया मृत्यु जुइबले व धात्थे मदुगु खः वा मखु सिइकेगु विविध प्रकारया उपायत दु । डाक्टरं जूसा एथेस्कोप, ई.सि. जि. आदि विविध उपकरणत प्रयोग यानाः मुटुया धडकन स्वयाः मुटुया धडकन मदयेधुंकूगु प्रमाणित यानाः, मिखा परिक्षण याना मिखाया नानीचा मसनेधुंकूगु प्रमाणित यानाः मृत्यु घोषणा याइ अथेहे घाट वैद्य व मेपिं वैद्यपिन्सं जूसा नाडी परिक्षण याना नाडीया चाल मदयेधुंकूगु महशुश यासे मृत्यु घोषणा याइ ।

बौद्धतन्त्र कथं भीगु शरीरय् खुता प्रकारया वायु दु सुनं प्राणीपिं मुत्यु जुइबले वयाके दुगु प्राण वायु मदयावनी । थथे सिइम्हसिके प्राण वायु मदयेधुंकीगु जुयाः सिइम्हेसित लः त्वंकीवले लः गनं हे मदयूसे सरर कुहाँवनी , यदी मसिइनिगु जूसा लः क्वहाँ वनीमखु । उकी सिइम्हयात लःत्वंका स्वयेगु धैगु धात्थे मृत्यु जूगु खः वा मखु धका सिइके फइगु, न्ह्याम्हसिनं नं परिक्षण याना स्वये फुगु नापं परिणाम समेत धाये फैगु अःपुगु प्रविधि खनेदु ।

मृत्यु उपरान्त दीपय् तयाः उना छ्वय् न्ह्यः छक छेँजःपिं प्रत्येकसिनं लःत्वंकी । थथे लः त्वंकूगु धैगु धैगु डाक्टर, वैद्यं मृत्यु घोषणा यायेधुंका नं छेँजःपिं दक्वसिनं निश्चितरुपं धात्थें मृत्यु जूगु खः वा मखु धका सिइकेत यानावयाच्वंगु उपाय खनेदु, ।

३.५ मिँ तइम्हसिनं सिइम्हयात न्ह्यखतं व अःखतं चाहिलेगु

नेवाः बौद्ध समाजय् दयाच्वंगु परम्परा कथं सीम्हयात लः त्वंकी बलय् गुलिसिनं जवं छचाः चाहुला, गुलिसिनं जवं छचा खवं छचाः चाःहुला लःत्वंकीसा मिँ तइम्हसिनं लः त्वंकीवले जवं स्वचाः खवं स्वचाः चाःहुली ।

थथे सिइम्हयात चाःहुलेगुयात अध्ययन याना स्वतधाःसा थुकिइ दुने बुद्धधर्मया गहन दर्शन सुलाच्वंगु खंकेफु ।

बौद्ध धर्म कथं संसारय् प्राणीपि जन्म जुइ, तःधिक जुइ, रोगी जुइ, वुढा जुइ, मृत्यु जुइ । थुकियात मेगु भाषां जन्म, जरा, व्याधि व मरण धाइ । झीपिं दक्वं प्राणिपिं थ्वहे जन्म व मरणया चक्रय् चाहिलाच्वंगु दु । बौद्ध धर्म कथं झीपिं थुकथं जन्म व मरणया चक्रय् चाहिला च्वंतले थ्व संसारं मुक्त जुइ फैमखु । संसारय् चाहिला च्वंतले धात्थेंया सुख प्राप्त याये फैमखु । धात्थेंया सुख प्राप्त यायेगु खःसा जन्म व मरणया चक्रं मुक्त जुयावने फयेकेमाः । थुकिया लागि जन्म जुइगु (उत्पति)या कारण जक थुइकां मगाः जन्म मजुइगु (निरोध)या कारण नं थुइकेमाः ।

जन्म व मरणं मुक्त जुइया निंतिं जन्म, जरा, ब्याधि व मरणया कारणयागु जक ज्ञान दयां मगाकि थुकिया विपरीत कथं मरण, ब्याधि, जरा व जन्म मदैगुया कारण नं थुइकेमा ।

जन्म, जरा, व्याधि व मरण जुइगु ज्ञान धैगु जवंतुलावंगु घःचाः स्वरुपया ज्ञान खःसा जन्म, जरा, व्याधि व मरण मजुइगुया ज्ञान धैगु खवं तुलाच्वंगु घःचा स्वरुपया ज्ञान खः । भगवान बुद्धं जन्म, जरा, व्याधि व मरणयागु उत्पतिया कारण व निरोधयात जवं नं खवं नं थुइका हे बुद्धत्व प्राप्त यानाबिज्याःगु खः । थथे जीवनचक्रया उत्पति व निरोधया ज्ञानयात भगवानबुद्धं अनुलोम(जवंतुलाच्वंगु) व प्रतिलोम(खवंतुलाच्वंगु) धकाः थुइकाबिज्यात ।

बौद्ध ग्रन्थ महावग्ग दुने च्वंगु बोधिकथाय् उल्लेख जुयाच्वंगु

कथं भगवान बुद्धं उरुवेला वनय् नैरञ्जना खुसी सिथय् न्हयन्हु तक च्वनाबिज्यात । अन वसपोलं प्रतीत्यसमुत्पाद ज्ञानयात न्हयकथं नं अखथं नं थुइकाः बद्धत्व लाभ यानाबिज्यात । थुगु खँ महावग्ग ग्रन्थय् थुकथं उल्लेख जुयाच्वंगु दु ।

तेन समयेन बुद्धो भगवा उरुवेलायं विहरति नज्जा नेरञ्जराय तीरे बोधिरुक्खमूले पठमाभिसम्बुद्धो । अथ खो भगवा बोधिरुक्खमूले सत्ताहं एकपल्लङ्केन निसीदि विमुत्तिसुखपटिसंवेदी । अथ खो भगवा रत्तिया पठमं यामं पटिच्चसमुत्पादं अनुलोमपटिलोमं मनकासि - "अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विञ्ञाणं, विञ्ञाणपच्चया नामरुपं, नामरुपपच्चया सलायतनं, सलायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादानं, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति - एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति ।

अविज्जायत्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो, सङ्खारनिरोधा विञ्ञाणनिरोधो, विञ्ञाणनिरोधा नामरुपनिरोधो, नामरुपनिरोधा सलायतननिरोधो, सलायतन निरोधा फस्सनिराधो, फस्सनिरोधा वेदनानिरोधो, वेदनानिरोधा तण्हानिराधो, तण्हानिरोधा उपादाननिरोधो, उपादाननिरोधा भवनिरोधो, भवनिरोधा जातिनिरोधो, जातिनिरोधा जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा निरुज्झन्ति - एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती ति ।

अर्थ - उगु ईलय् भगवान बुद्ध उरुवेला वनय् नैरञ्जना खुसि सिथय् बोधिसिमाया क्वय् च्वनाबिज्यात अन बोधिसिमाया क्वय् भगवान बुद्ध

न्हय्न्हु तक छथाय् हे जक स्वयाः विमुक्ति सुख अनुभव यानाविज्यात अन भगवान बुद्धं चान्हेसिया न्हापांगु प्रहरे प्रतीत्यसमुत्पादयात अनुलोम व प्रतिलोम कथं थुइकाविज्यात - अविद्यायाकारणं संस्कार उत्पन्न जुइ, संस्कारया कारणं विज्ञान उत्पन्न जुइ, विज्ञानया कारणं नापरुप उत्पन्न जुइ, नापरुपया कारणं षडायतन उत्पन्न जुइ, षडायतनया कारणं स्पर्श उत्पन्न जुइ, स्पर्शया कारणं वेदना उत्पन्न जुइ, वेदनाया कारणं तृष्णा उत्पन्न जुइ, तृष्णाया कारणं उपादान उत्पन्न जुइ, उपादानया कारणं भव उत्पन्न जुइ, भवया कारणं जाति उत्पन्न जुइ, जातिया कारणं जरामरण उत्पन्न जुइ, नापं शोक सन्ताप, दुःख, दोमन, अशान्त उत्पन्न जुइ , थुकथं दुःख स्कन्ध (दुःखया पुसा) जक उत्पन्न जुयाच्वनी ।

अविद्या पूर्णरुपं निरोध (सुचुक्क मदयेकेगु) जुलकि संस्कार निरोध जुइ, संस्कार निरोध जुलकि विज्ञान निरोध जुइ, विज्ञान निरोध जुलकि नापरुप निरोध जुइ, नापरुप निरोध जुलकि षडायतन निरोध जुइ, षडायतन निरोध जुलकि स्पर्श निरोध जुइ, स्पर्श निरोध जुलकि वेदना निरोध जुइ, वेदना निरोध जुलकि तृष्णा निरोध जुइ, तृष्णा निरोध जुलकि उपादान निरोध जुइ,उपादान निरोध जुलकि भव निरोध जुइ, भव निरोध जुलकि जाति निरोध जुइ, जाति निरोध जुलकि जरामरण निरोध जुइ, नापं शोक सन्ताप, दुःख दोमन, अशान्त निरोध जुइ, थुकथं दुःखस्कन्ध दक्वं निरोध जुयावनी ।

थुकथं भगवान बुद्धं प्रतीत्यसमुत्पाद दर्शनयात न्हयखत नं अखतं न थुइका बुद्धत्व लाभ यानाविज्यात अथेहे मृतक नं प्रतीत्यसमुत्पाद ज्ञान थुगु कथं हे थुइका निर्वाण अथवा बुद्धत्व प्राप्त याये फयेमा धैगु मनसाय नं मृतकयात लः त्वंकीम्ह व्यक्तिं जवं स्वचाः खवं स्वचाः चाःहयूगु जुइफु ।

मृत्यु जूम्ह व्यक्तिं देव, दैत्य, मनुष्य, नरक, प्रेत व तिर्यक थुपिं खुगुलिं गतिइ जन्म कायेम्वालेमा धैगु अभिप्रायं जवं स्वचाः खवं स्वचाः चाःहुलाः लः त्वंका वयाच्वंगु जुइमाः धका गुरुवर पं वद्रीरत्न वज्राचार्यजुं थःगु विचाः प्वंकाबिज्याःगु दु ।

३.६ मिँ तइम्हसिनं लः त्वंकेगु

मिंतइम्हसिनं जवं व खवं चाहिलेधुंका लः त्वंकीवले छगू वाक्य ब्वनेगु चलन दु । थुगु वाक्यलिसें ज्वःलाःगु छगू वाक्य **वज्रच्छेदिकाः प्रज्ञापारमिता** सफुतिइ थुकथं उल्लेख जुयाच्वंगु दु ।

यावन्त सर्वसत्वाः सत्व संग्रहेण संगृहीता
अण्डजा वा जरायुजा वा संस्वेदजा वा
उपपादुका वा रुपिणो वा अरुपिणो वा
संज्ञिनो वा असंज्ञिनो वा नैव संज्ञिनो ना संज्ञिनो वा
यावन् कश्चित्सत्व धातुः प्रज्ञप्यमानः प्रज्ञप्यते ते
च मया सर्वेऽनुपधिशेषे निर्वाणधातौ परिनिर्वापयितव्याः

अर्थ

थुगु संसारय्(सत्वधातुइ) च्वंपिं ख्येंचं जन्म जूपिं, मां वौपाखें जन्म जूपिं, चःतिं जन्म जूपिं व आफसे आफ जन्म जूपिं गुलि नं प्राणीपि दु अथेहे रुप दुपिं वा रुप मदुपिं, नां दुपिं वा नां मदुपिं दक्व लोकधातुइ च्वंपिं प्राणीपिन्त जिं अनुपधिशेष (छुं हे शेष मदुगु) निर्वाण पद लाका विइ ।

मिँ तइम्हसिनं लः त्वंकीबले यँय् चलेजुयावयाच्वंगु चलन कथं **"मया सर्वेऽनुपधिशेषे निर्वाणधातौ परिनिर्वापयितव्याः"** धायेगु सट्टा **"मया महामुद्रा मन्त्रपदे प्रतिष्ठापयितव्या"** धका ब्वनेगु चलन दु ।

थ्व बाहेक मृतकयात लः त्वंकेबले मेगु नं छगू वाक्य ब्वनेगु चलन दु ।

ओ पद्मे पद्मे महापद्मे पद्मगर्भे दिवंगत (अमुक) नाम ध्येयस्य सुखावत्यां लोकधातावनुगच्छन्तु स्वधा ॥

अर्थ-

दिवंगत जुम्ह व्यक्ति पलेस्वांया गर्भ समानगु सुखावती लोकधातुइ वनेमा (वास लायेमा) ।

थन सुखावतीया अर्थ सुखया आवती अर्थात सुखया भण्डार धाःगु खः । मेगु शब्दं धायेगु खःसा न्ह्यावले न्ह्यावले सुख प्राप्त जुइगु अवस्था धाःगु खः । थ्व धैगु निर्वाण खः । जवतक सुनं प्राणीं निर्वाण पद लाय् फैमखुनि उबले तक वयात धात्थेंयागु सुख प्राप्ती जुइमखु । झीसं थ्व जीवनय् प्राप्त यानाच्वनागु सुख धैगु क्षणीक सुखः । थ्व परिवर्तन जुयावनी तिनि । उकिं अनन्त तक सुख प्राप्त यायेगु खःसा निर्वाण पद हे लाये फयेकेमाः । दिवंगत जूम्ह व्यक्तियात लः त्वंकेबले नं न्ह्यावले न्ह्यावले सुख जुयाच्वनीगु निर्वाण पद लाय् फयेमा धका जवं स्वचा खवं स्वचा चाःहुला लः त्वंकूगु खनेदु ।

३.७ मृतकया शरीरय् मिँ तयेगु

मृत शरिरय् मिँ तइबले मिँप्वाः ज्वनाः स्वचाः चाहुला मृतकयात वन्दना यासे मिँ तइ । थथे मिँ तइबले मिप्वालय् नस्वा, कपू, श्रीखण्ड आदि नस्वाः वःगु वस्तुत तइ । मृतकयात वन्दना याना मिँ तःगुया स्वापू नं भगवान बुद्धयायात याःगु अग्नि संस्कार किया नाप दयाच्वंगु अनुमान यायेफु ।

भगवान बुद्धया शरीरयात दाह संस्कार याःवले कुशीनाराया मल्लतयसं बुद्धया शरीरयात स्वचाः चाहुलाः मिँ तल तर मिँ मच्याः,थथे जूगुलिं कुशीनाराया मल्लपिन्सं थुकिया कारण छु खः? धका आयुष्मान अनिरुद्धयात न्यंवले वसपोलं धयाविज्यात - "आयुष्मान महाकाश्यप न्यासःम्ह भिक्षुपिं सहित कुसीनगर वयाच्वंगु दु। गुवलेतक्क आयुष्मान महाकाश्यपं भगवानया श्रीचरणय् वन्दना याइमखुनि उवलेतक्क मिँ च्याइमखु"

महाकाश्यप महास्थविर अन थ्यंका वसपोल बुद्धया शरीरयात स्वचा चाहुलाः वन्दना यात अथे हे न्यासःम्ह भिक्षुपिन्सनं स्वचाः चाहुला वन्दना यात। आयुष्मान महाकाश्यप व न्यासःम्ह भिक्षुपिंसं वन्दना यायेधुंका आफसे आफ मिँ च्याना वल। थ्वहे घटनायात स्मरणयासे नेवाः बौद्ध समाजय् नं मिँ तइम्हसिनं स्वचा चाहुला वन्दना यासें मिँ तयेगु यानावःगु जुइमाः।

३.८ दुर्गति परिशोधन धारणी ब्वनेगु

सुनं व्यक्तिया मृत्यु जुयाः दीपय् यंकीबले नेवाः बौद्ध संस्कार कथं ल्यू ल्यू वनीपिं मनूतय्सं दुर्गति परिशोधन धारणी ब्वना वनी। दुर्गति परिशोधन धारणी छाय् ब्वन, थ्व ब्वना छु जुइ, थ्व ब्वनेगु परम्पराया प्रारम्भ गुकथं जुल थ्व सिइकेवहःगु खँ खः। दुर्गति परिशोधन धारणीया सम्बन्ध नं भगवान बुद्धया जीवनीलिसें स्वानाच्वंगु दु।

भगवान बुद्धया जीवनी कथं भगवान बुद्धं न्हिने न्हिने पृथ्वीस च्वंपिं सत्व प्राणिपिन्त धर्मदेशना याना विज्याइसा चान्हय् चान्हय् देवलोकय् विज्यानाः देवपुत्रपिन्त धर्मदेशना यानाविज्याइगु जुयाच्वन। छन्हुया दिनय् देवराज इन्द्रया तसकं मिलेजूम्ह **विमलमणिप्रभा देवपुत्र**या मृत्यु जुल।

देवराज इन्द्रं थः तसकं मिलेजूम्ह पासा मृत्यु जूगुलिं मृत्यु पश्चात् वयागु जीवन गथे जुइ अर्थात् वं गन जन्म काःवनी धका सिइकेगु इच्छा जुल । अथेजूगुलिं देवराज इन्द्रं भगवान बुद्धयाके विमलमणिप्रभायागु पुनर्जन्मया वारे न्यनाबिज्यात । भगवान बुद्धं थःगु दिव्यचक्षुं स्वयाः विमलमणिप्रभा अकुशल कर्मया कारणं नरकय् जन्म काःवन धका धयाबिज्यात । थ्व खँ न्यना तसकं दुखित जूम्ह देवराज इन्द्रं थुकिया समाधानया लँपु न्यंवले भगवान बुद्धं "**दुर्गति परिशोधन धारणी**" ब्वनधाःसा नरकं मुक्त जुइ धका कनाबिज्यात । भगवान बुद्धं कनाबिज्यागु अनुसार देवराज इन्द्रं दुर्गति-परिशोधन धारणी ब्वन, गुकिया प्रभावं विमलमणिप्रभा दुर्गतिं मुक्त जुल ।

थ्व प्रसङ्गं छु सिइ दु धाःसा दुर्गति परिशोधन धारणी दक्वसिवे न्हापां भगवानं बुद्धं देवराज इन्द्रयात विमलमणि प्रभाया कारणय् कनाबिज्याःगु खः ।

मूल श्रोत कथं दुर्गति परिशोधन धारणी थुकथं दु ।

ओँ नम सर्व्वदुर्गति परिशोधनराजाय तथागतायार्हते सम्यक् संबुद्धाय ॥ तद्यथा ॥ ओँ शोधने शोधने सर्व्वपापविशोधने शुद्धे विशुद्धे (दिवंगत अमुक नाम ध्येयस्य) सर्व्वकर्मावरणविशुद्धे स्वाहा ॥

दुर्गति परिशोधन धारणीया मूलश्रोत दुर्गति परिशोधन तन्त्र खः । थौकन्हे प्रचलनय् वयाच्वंगु धारणी मूल श्रोतय् दुगु सिकं पाःगुलि दुर्गति परिशोधन तन्त्रया आधार उकिइ उल्लेखित धारणीयात थन प्रस्तुत यानागु जुल । थुकेया नितिं प्रमाण स्वरुप ने.सं. ७५७ सालय् च्वयातःगु यलय् छ्यला वयाच्वंगु दुर्गति परिशोधन तन्त्र व ने.सं. ९१३ यागु येँय् छ्यला

वयाच्वंगु दुर्गति परिशोधन तन्त्रयात कयागु जुल । थ्व वाहेक इस्वी सम्वत १९८३ सालं रसियन भाजु स्कोरुप्स्की धाःम्ह व्यक्तिं तिव्वति व मेमेगु भाषाया ग्रन्थत स्वया अंग्रेजी सम्पादन यानातःगु दुर्गति परिशोधन तन्त्र नांगु ग्रन्थया नं लिधंसा कयागु जुल । थुपिं दक्व सफुतिइ नं थ्व हे छगू कथंयागु दुर्गति धारणी जूगुलिं थुकियात थन न्ह्यब्वयागु जुल । थ्व धारणीया आधारय् स्वयेबले थौंकन्हे छ्यला वयाच्वंगु धारणी मूल दुर्गति धारणीया परिवर्तित रुप खः । उकि सकसिनं मूल श्रोतय् आधारित धारणीयात अनुकरण यायेमाःगु खनेदु ।

३.९ प्रेतमूर्ति दयेकेगु

भीगु बौद्ध परम्परा कथं सीम्ह व्यक्तियात पूर्णरूप उइधुंका भष्म जूगु नौं लखं स्यानाः व नौ दक्वं छथाय् तुं मुंका मनू ज्याना प्रेतमूर्ति दयेकी थ्व प्रेतमूर्ति दयेकिइबले हथंया मिखा, कौया म्हुतु कपा क्वँ, ल्हाहा क्वँ, तुति क्वँ यथा स्थाने तइ । थथे प्रेतमूर्ति दयेकूगु नं विशेष कारण दु ।

बुद्धधर्म कथं मृत्यु जूम्ह व्यक्तिं वयागु कर्म व संस्कारया लिधंसाय् पुनर्जन्म काइ । पुनर्जन्म काइगु स्थान खुगू दु । व थुकथं खः- दैवलोक, दैत्यलोक, मनुष्यलोक, नरकलोक, प्रेतलोक तिर्यकलोक । थ्व खुगू लोकयात षड्गति नं धाइ । थुपिं थी थी लोकय् जन्म काःवनेगु न्हापाया जन्मय् यानावःगु कर्मय् निर्भर जुइ । महायानी वुद्धधर्म कथं छगू जन्मं मेगु जन्म कायेत कम्ति न्हय्न्हु लगे जुइ । यदि व व्यक्तिं यानावःगु अकुशल कर्म आपा जुल धाःसा थ्वसिकं नं अप्व लत्या, खुला, दच्छि व निदँ तक्क नं बिइफु । थथे छगू जन्मं मेगु जन्म काःवनेगु तक्कया ईयात अन्तराभव धका धाइ । यदि तसकं हे अकुशल कर्म यानावःम्ह जुल धाःसा मृत्यु उपरान्त

मेगु जन्म काःमवंसे अथवा छु नं जन्म काःवने मफया अगतिइ लानाच्वनी धका धाइ ।

मृत्यु उपरान्त षड्गति मध्यय् छगूलिइ जन्म काःवन धाःसा मृत्यु जूम्हसित उलि तःधंगु दुःख जुइमखु, गुलि अगतिइ लाना च्वनीबले दुःख जुइ । नरकय् जन्म काःवनेगु सिकं अगतिइ लाइगु तसकं मभिं । थुकें छु सिइ दु धाःसा दक्वसिवे तःधंगु दुःख व मभिंगु धैगु अगतिइ लानाच्वनीगु खः । अगतिइ लानाच्वंम्हसिनं थम्हं जक दुःख भोगे मयासे मेपिं प्राणीपिन्त नं दुःख बियाच्वनी । थथे अगतिइ लानाच्वंम्हसित मुक्त यायेगु प्रक्रिया झीगु बौद्ध परम्पराय् दुगु जुयाच्वन ।

मृत्यु उपरान्त भष्मया प्रेतमूर्ति दयेकेगु अगतिइ लानाच्वंम्ह प्राणीया रुप खः । मेकथं धायेगु खःसां प्रेतमूर्तिया रुपय् हथं मिखा , कौया म्हुतु कपा क्वँ, ल्हाहा क्वँ, तुति क्वँ आदि तयाः मूर्ति दयेकेगु अगतिइ च्वंम्ह प्राणीया प्रतीक खः । थथे मूर्ति दयेकेधुंका वयात तीर्थया लखं चुइका छ्वइ । ताकि न्ह्याक्व हे पाप याना वःम्ह मनू जूसां अगतिइ मलायेमाः । अगतिइ लानाः थःयात नं दुःख मजुइमा मेपिन्त नं दुःख मबिइमा धैगु बोधिचित्त भावनां थथे याना वयाच्वंगु जुल ।

झीगु परम्परा कथं प्रेतमूर्ति दयेका पूजा यायेबले कुशालप्ते पुजाभः तयाः मिं तःम्हसिनं पूजा याइ । प्रेतमूर्ति पूजा याइबले ब्वनीगु वाक्य थुकथं दु ।

ओँ सर्ववित् वज्रगन्धे स्वधा ।
ओँ सर्ववित् वज्रपुष्पे स्वधा ।

ओं सर्ववित् वज्रधूपे स्वधा ।
ओं सर्ववित् वज्रदीपे स्वधा ।
ओं सर्ववित् वज्रनैवद्ये स्वधा ।

३.१० मृतक शरीरयात चतुर्महाभूतय् विलीन यायेगु

बौद्ध दर्शन कथं झीगु शरीर चतुमहाभूतं वनेजुयाच्वंगु दु । चतुर्महाभूत धैगु लः, मिं, फय् व चा खः । चतुर्महाभूतं वनेजूगु शरीरयात चतुर्महाभूतय् न तुं विलिन याना छ्वयेगु पद्धतिया रुपय् अन्तिम अग्नि संस्कार कियायात कायेफु ।

अग्नि संस्कार किया याइवले दक्वसिवे न्हापां मिं तइ, शरीर दक्वं मिं च्याका भष्म याइ थथे मिं तयेगु धैगु तेज धातुइ लिन यायेगु पद्धति खः, थनं लिपा भष्म तयाः चैत्य दयेका पूजा याइ थुकियात पृथ्वीधातु नाप समिश्रण याःगुया रुपय् कायेफु अथेहे भष्मया प्रेतमूर्ति दयेका लिपा लखं छ्वचायेका छ्वइ थ्व याःगु जल धातुइ विलीन याःगु पद्धति कथं कायेफुसा अस्थि तया पुयेगु यात वायुधातु नाप विलीन याःगु पद्धतिया रुपय् कायेफु ।

३.११ अस्थिधातु तयाः फिया चैत्य दयेके

अस्थिधातु तयाः चैत्य दयेकेगु परम्परा भगवान बुद्धया जीवनकालनिसें वःगु परम्परा खः । स्तूप दयेके योग्यपि प्यंता प्रकारया व्यक्तिपिं दु धका परिनिर्वाण जुइ न्ह्य आनन्दयात धयाविज्याःगु खः । व थुकथ दु ।

क) तथागत सम्यक्सम्बुद्ध
ख) प्रत्येक बुद्ध

ग) अरहन्त व्यक्ति

घ) चक्रवर्ती राजा

बुद्ध परिनिर्वाण लिपा वुद्धया वचन कथं बुद्धया दाहसंस्कार सिधयेका थी थी देश, नगर, ग्रामया जुजुपिं राजकुमारपिं वयाः अस्थिधातु काःवल । बौद्धग्रन्थ दीघनिकाय सफूतिइ उल्लेख जुयाच्वंगु कथं अस्थिधातु काःवःपिं थुकथं दु ।

१. मगधराजा वैदेहीपुत्र अजातशत्रु
२. वैशाली देशया लिच्छवी
३. कपिलवस्तुया शाक्यजुजुपिं
४. अल्लकप्प देशया वुलि राजकुमारपिं
५. रामग्रामया कोलिय जुजुपिं
६. वेठदीपया ब्राम्हणपिं
७. पावाया मल्ल जुजुपिं

उगु इलय् कुशीनगरया मल्लपिन्सं "*भगवान बुद्ध जिमिगु गामय् परिनिर्वाण जुया विज्यात उकिं मेपिं सुयातं नं अस्थिधातु विइमखु*" धका धाःगुलिं अन ल्वापु तकं जुइत्यन । थुगु इलय् द्रोण नां जुयाच्वम्ह छम्ह ब्राम्हणं दक्वसित थुकथं धाल "*वसपोल बुद्ध क्षान्तिवादीम्ह खः उत्तम पुरुषया अस्थि विभाजन यायेगु कारणय् ल्वापु यायेगु उचित मजू उकी झीपिं सकलें मिलेजुया बुद्धया शरीरधातुयात च्यागू भाग यायेनु*"

अन उपस्थित सकसिनं स्वीकार याःगु लिं द्रोण ब्राम्हणं थम्हं हे कुलिं दानाः वुद्धया अस्थिधातुयात च्यागू भागय् विभाजन यात । सकसिनं

अस्थिधातु यंका स्तूप दयेकल । द्रोण ब्राम्हणं अस्थिधातु दा:गु कुलिं यंका स्तूप दयेकलसा पिप्पलीवनया मौर्यपिं लिवाक्क व:गुलिं अन ल्यंदुगु खरानी व ह्यंग्वा: यंका स्तूप दयेकल । थुकथं भगवान बुद्धया अस्थि तया च्याग: व कुलि, ह्यंग्वा तया: निग: याना जम्मां भीग: स्तुप दयेकूगु जुल ।

बुद्ध परिनिर्वाण जुइधुंका निसत्या दँ लिपा सम्राट अशोकं स्वक्वगु संगायन यात । सम्राट अशोकं स्वक्वगु संगायन लिपा बुद्धधर्म थी थी देशय् प्रचार या:वनेगु भ्रूवलय् बुद्धया अस्थिधातु तयात:गु च्याग: स्तुप मध्ये न्ह्यग: स्तुप स्यंका उकिइच्वंगु अस्थिधातु लिकया हाकनं मेगु ८४००० स्तूपत दयेकल । थथे अस्थिधातु दयेकेत स्तूप स्यंकूवले रामग्रामय् च्वंगु स्तूप छग: जक स्यंके मफुगु जुयाच्वन । छाय्धा:सा व स्तूप नागतय्सं रक्षा यानात:गु जुयाच्वन ।

बुद्धधर्मय् भगवान बुद्धया जीवनीलिसे स्वापु दुगु थुज्वगु घटनाया लिधँसाय् चैत्यया महत्वयात मनन यासे नेपा:या बौद्ध समाजय् नं मृत्यु लिपा फिया चैत्य दयेकेगु परम्परा व:गु जुइफु । भीगु परम्परा कथं फिया चैत्य दयेकिइबले उकिइ अस्थिया प्रमाण स्वरुप खरानी भ:चा तइ । थथे खरानी त:गु मृत शरीरया चित्तयात तथागतत्वय् लीन यायेगु भावनां यानात:गु खयेमा: । अथेहे चैत्य छचाखेरं नाग दयेकी । रामग्रामया स्तुपयात नागतयेस रक्षा यानात:गुलिं भीसं दयेकेगु चैत्य नं नागं रक्षा यायेमा धैगु उद्देश्यं नाग दयेकीगु जुइमा: ।

अस्थिधातु तया फिया चैत्य दयेकेधुंका तिं कथि स्वपु चिना तुयु छत्रं चैत्यय् कुइका पूजा याइ ।

थथे पूजा यायेबले थुकथं वाक्य ब्वनी ।

ओं वज्रगन्धे स्वाहा ।
ओं वज्रपुष्पे स्वाहा ।
ओं वज्रधूपे स्वाहा ।
ओं वज्रदीपे स्वाहा ।
ओं वज्रनैवद्य स्वाहा ।

अग्नि संस्कार क्रिया यायेगु भ्क्वलय् थुलि ज्या सिधयेका न्हय्पुँइ तया पुँइ हाय्का सादुरुं लुनाः थल भोपुइका छेँ लिहाँवइ ।

दीपय् यायेमाःगु दक्वं ज्या क्वचायेका सनाःवंपिं छेँजःपिं दक्वं छेँय् लिहाँवइ । छेँय् दुहाँ दुहाँवये न्हयः सकसितं शुद्ध यानाः दुकायेगु भावनां बलिं पियाः दुकाइ ।

४. निष्कर्ष

संसारय् जन्म जुइपिं गुलि नं प्राणीपिं दु इमिगु छन्हु अवश्य नं मृत्यु जुइ थ्व संसारयागु प्राकृतिक नियम खः । थ्व नियमं सुं प्राणीपिं अलग्ग जुइफैमखु । गुलिं याकनं मृत्यु जूसा गुलिं भचा लिपा मृत्यु जुइ । मनू सभ्य प्राणी जूगुलिं इमिसं थःगु जीवनय् म्वाना च्वंवले जकमखु सिइधुंका तक्क नं थीथी कथंया संस्कार यायेगु दयेकाथकूगु खनेदु । थ्वहे संस्कारया विकास जुजुं वनेगु भ्ःवलय् संसारय् च्वंपि थी थी कथंया मनूतयसं थःथःगु हे वातावरण व परिवेश कथं सीइधुंका यायेगु संस्कारया विकास यात । थ्वहे भ्ःवलय् नेपालमण्डल दुने च्वंपिं बौद्धजनपिन्स नं थःगु हे पहयागु सिइधुंका यायेगु अग्नि संस्कार कियाया विकासयात गुगु संस्कार बुद्धधर्मया लिधंसाय् निर्माण जुयाच्वंगु खनेदु । थ्व संस्कारयात व्यवस्थित रुपं न्ह्याका यंकेयानिंतिं सनागुठी वा सीगुठी समेत दयेका तयातःगु खनेदु ।

सुनं प्राणीया मृत्यु जुइधुंका वं छु जन्म काइ धैगु व व्यक्तिं यानावःगु कुशल वा अकुशल कर्मय् निर्भर जुइ । न्ह्यागु हे कथंया कुशल वा अकुशल कर्म याना वःम्ह व्यक्ति जूसां वयात निर्वाण पद लायेमा धैगु कामनार्थ जवं छक खवं छक चाःहुला लः त्वंकेगु, दुर्गतिइ गुबलें मलायेमा धैगु उद्देश्यं दुर्गति परिशोधन धारणी ब्वनेगु परम्परा नेवाः बौद्ध समाजय् जुयावयाच्वंगु खनेदु । बौद्ध समाजय् याइगु थपिं कियात अप्व धैथें वुद्धया जीवनीइ जूगु घटनाया लिधंसाय् याना वयाच्वंगु खनेदु । थुकें छखे बुद्धया जीवनय् जूगु घटनायात थःगु जीवनय् नं साक्षात्कार यायेगु कुतः याःगु खने दुसा मेखे वुद्धया कालंनिसें यानावःगु बौद्ध परम्परायात निरन्तरता विइगु कुतःयाःगु खनेदु । गुकिया आधारय् नेवाः बौद्ध समाजय् यानावयाच्वंगु अन्तिम अग्नि संस्कार किया वुद्धकालंनिसें वःगु थ्व छगू जीवन्त बौद्ध संस्कार खः धका अनुमान यायेफु ।

५. सन्दर्भ ग्रन्थ

जोशी , लालमणि(सं) - **वज्रच्छेदिकाप्रज्ञापारमिता**, सारनाथ : केन्द्रीय उच्च तिब्बती शिक्षा संस्थान, इ.सं. १९७८ ।

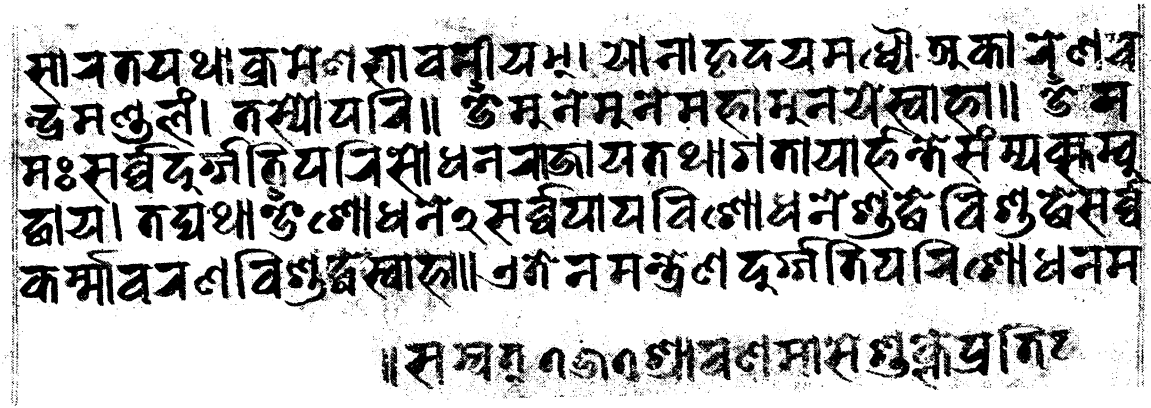
वज्राचार्य, दुण्ड बहादुर (अ.)- **दीघनिकाय**, यलः वीरपूर्ण पुस्तक संग्रहालय, वि.सं. २०५६ ।

दुर्गतिपरिशोधन तन्त्र (अ.प्र.) ने.सं. ७५७ ।

दुर्गति परिशोधन तन्त्र (अ.प्र) ने.सं. ९१३ ।

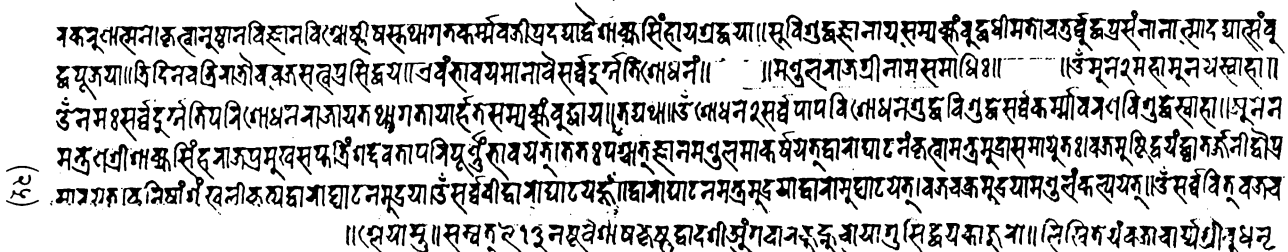
Skorupski,Tadeusz –**The Sarvadurgati parisodhana Tantra,** Delhi. Motilal Banarasidass, 1983 .

६. परिशिष्ट

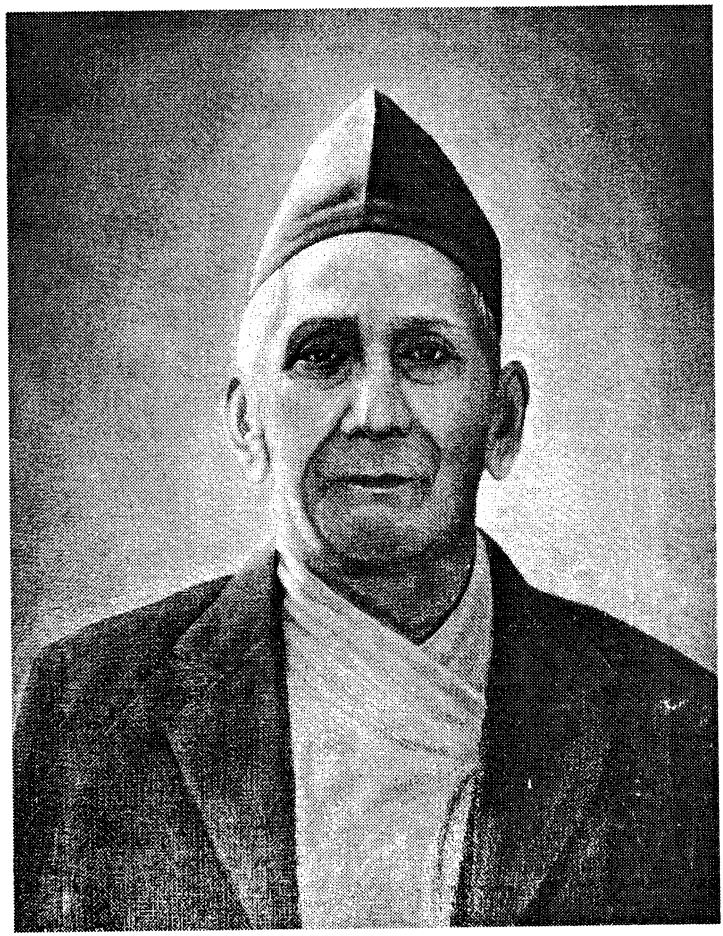

(४८)

दुर्गति धारणी दुगु नेपाल सम्बत् ७५७ स च्चयातःगु दुर्गति परिशोधनतन्त्रया छपाः पौ

दुर्गति धारणी दुगु नेपाल सम्बत् ६१३ स च्चयातःगु दुर्गति परिशोधनतन्त्रया छपाः पौ

ईन्द्ररत्न वज्राचार्य
जन्म वि.सं. १९६५ आषाढ
दीवंगत वि.सं. २०४३ चैत्र शुक्ल तृतीया

नानीमाया वज्राचार्य
जन्म वि.सं.१९६८
दीवंगत वि.सं. २०३७ श्रावण कृष्ण तृतीया